

Algio Jakšto nuotr.

Tik jei valdžios neliktų, to žmonės nepastebėtų

Praejusiais metais Švenčionių r. Kaltanėnų kaimo bendruomenė Lietuvos kaimo spindulio nominacijai „Kaimui paskirtas gyvenimas“ už 40 atsidavimo bendruomenei metų pasiūlė Švenčionių pirminės sveikatos priežiūros centro Kaltanėnų ambulatorijos slaugytoją Genė LAPĖNIENĘ. Pasak Kaltanėnų seniūno Tomo Rokickio, jeigu kaime neliktų seniūno, mažai kas pastebėtų, jeigu neliktų slaugytojos G.Lapėnienės, žmonės jos pasigestų per vieną dieną.

R Dalia BYČIENĖ
„Respublikos“ žurnaliste

G.Lapėnienės prižiūrimi žmonės išsibarstę 29 kaimuose, per 25 kilometrus nuo ambulatorijos. Kiek kartų per 40 metų darbo slaugytoja yra klampojusi per sniegus pas savo žmones, kiek kartų jie beldė į savo slaugytojos duris gūdžių naktį, nesuskaičiuojama. Daugelis užaugo, subrendo ir paseno medikės akyse. Su G. Lapėniene „Respublika“ kalbėjosi apie kaimą, žmones, atsakomybę. Apie tai, kodėl kasdieninis, sąžiningas darbas šiandien tapo didele vertybe.

- Ar daug dar yra žmonių, atsidavusių kaimui? Ar svarbu, kad kaime tokių žmonių būtų?

- Negalėčiau kalbėti už visus Lietuvos kaimus, bet Kaltanėnuose atidavusių kaimui gyvenimą žmonių yra. Kaip buvusi bibliotekininkė Janina Čibirienė, buvęs mokyklos direktorius Kęstutis Lišauskas. Filologė, lietuvių kalbos

mokslininkė, studijos „Kaltanėnų šnektos žodynas“ autorė Angelė Vilutytė-Rimševičienė. Kiek širdies ji sudėjo į tą žodyną, kiek žmonių sujungė. Kaltanėnai už tai labai ją vertina. Šiais, tarmių metais, jos darbas yra labai svarbus. Visa laimė, kad tarmės taip greitai nesikeičia, kaip keičiasi žmonės. Jauni dabar renkasi geriau apmokamą darbą, ieško, kur daugiau pinigų gauti, kur lengviau, paprasčiau. Jie daugiau sumaterialėję. Bendravimas tarp žmonių susilpnėjo, mažiau liko užuojautos, kiekvienas gyvena pagal principą: kad tik man geriau. Dauguma mano kartos žmonių stengėsi gyventi taip, kad kitiems būtų geriau, kad kažką paliktų. Jeigu ne knygą, tai pėdsaką širdyje.

Padėti žmogui anksčiau būdavo lengviau. Prieš 40 metų, kai pradėjau dirbti Kaltanėnų ambulatorijoje, mūsų, medicinos darbuotojų, buvo 16. Likau viena. Skaudžiausia kaime - žmonių suskirstymas prie sveikatos priežiūros įstaigų. Būdama valstybinės sveikatos priežiūros centro dar-

buotoja negaliu padėti žmogui, prisirašiusiam prie privačių klinikų. Skambina aną dieną kaimynė: „Genut, gal ateisi, man bloga“. Neturiu teisės padėti, nes ji prisirašiusi privačioje šeimos klinikoje. Suteikti būtinają pagalbą leidžiama, bet jeigu žmogui reikia vaistus leisti, privalau rašyti kvietimą ir imti pinigus. Dauguma neturi iš ko mokėti, lašelinės, injekcijos brangios. Negeras dalykas tie suskirstymai: „Čia mano ligonis, čia - tavo“. Žmonės visi vienodi,

▶ Bendravimas tarp žmonių susilpnėjo, mažiau liko užuojautos, kiekvienas gyvena pagal principą: kad tik man geriau

o pinigai iš tos pačios, valstybinės kišenės. Kam to reikia, žmonės nesupranta. Taip jau nutiko, kad sveikieji perėjo pas privatinius, o seni, besveikiečiai, neturtingi liko valstybės globoje.

- Ar kaimo slaugytojos darbas daug skiriasi nuo mieste dirbančios tos pačios profesijos darbuotojos?

- Labai skiriasi. Kaimo felčerė neturi išeiginių, darbo tvarkaraščio. Kaimo žmonės anksčiau kečiasi, jie nori, kad ir mes dirbtume pagal jų ritmą. Kaimo felčeriu

tenka ne tik gydyti savo žmones, bet ir spręsti socialinius reikalus. Mirė senas žmogus, nėra kam jo aprenkti į paskutinę kelionę, imi ir aprenki. Visko būna. Jeigu darbo slaugytoja nemylės, šalinsis žmonių, nieko nebus. Gydytojas pasiūlojęs silpną žmogų siunčia į ligoninę, o anas negali palikti paršiuko, vištelių. Lieka gydytis namuose. Visais laikais taip būdavo, kad kaimiečiui už sveikatą jo ūkis, šunelis, katinas svarbiau. Slaugytojui nuo to darbo daugiau. Dažniau tenka pas ligonį bėgioti. Jaudiniesi, ar nepablogėjo, ar nereikia gydytojo kviesti. Kaimas paseno. Atsikeliu rytą ir žiūriu į kaminus. Jeigu kaminai rūksta, vadinasi kaimynai sveiki ir gyvi. Dirbu ir už vaistininką, užsakau savo žmonėms kompensuojamųjų vaistų, mintinai žinau, kada kam vaistai baigiasi. Jeigu pati nespėju, mano šeimos nariai vaistus nuveža, per paštininkus perduodu. Neįsivaizduoju, kaip kitaip galima dirbti. Turėjau savo žinioje 11 neįgalių ligonių, liko 8. Atvirai sakant, didžioji dauguma mano pacientų ant neįgalumo ribos. Skirtumas tik tas, kad neįgalumo pašalpas ne visi gauna. Mano pacientų amžius nuo 60 iki 90 metų. Pasiėkiu savo globojamuosius įvairiai. Tie, kas gali, atvažiuoja į ambulatoriją patys, kiti nusišamdo mašiną ir atvažiuoja keliuse. Pas neturtingiausius, vienišus mano sūnus arba vyras nuveža, kartais gydytoja nuosavu automobiliu nuveža. Kai man tampa neramu dėl ligonio, sakau gydytojai, kad reikia lankyti, ir riedame 20-25 kilometrus.

- Ar pasikeitė Kaltanėnų kaimas per tą laiką, kai jūs čia?

- Kaipgi, pasikeitė kaimas, labai pasikeitė. Pirma, gyventojų skaičiumi. Kaltanėnuose buvo pagrindinė mokykla, kurioje mokėsi per 130 mokinių. Dabar liko vos keli mokinukai ir pradinė mokykla. Gerai, kad mokykloje įsikūrė turizmo centras, ji neliko tuščia. Žmonės dabar nebe tokie atviri. Ateina į ambulatoriją senukai ir nesiskubina išeiti. Vienas jų atvažiuoja pas mus ne tiek pasigydyti, kiek pabendrauti. Sako: „Kur einu, niekas laiko pasišnekėti neranda. Niekas nenori seno. Jautie-

mums, valstybininkams. Erkė įsi-siurbė, įsipjovė pirštą, pasitempė koją - kelio galas ambulatorija. Nieko man nauja, jeigu prikelia naktį. Slaugytojas turi gyventi netoli savo žmonių. Atvažinėjantys iš kitur, nieko nepadarys. Kaltanėnų ambulatorija nebūtų išlikusi, jeigu ne Švenčionių pirminės sveikatos priežiūros centro vadovų, rajono vadovų požiūris. Dirbome už labai mažus atlyginimus, 3 darbuotojos aukojomės ir dirbome. Likau viena ir pamainos sau nematau.

- Sveikatos apsaugos ministras siūlo valstybines sveikatos priežiūros įstaigas ir privačias įstaigas priversti dirbti vienodomis konkurencinėmis sąlygomis. Kokia jūsų nuomonė?

- Pritariu ministrui. Kaltanėnų kaimo žmonės ruošiasi rašyti ministrui laišką ir taip pat pritarti. Privačios klinikos daugiau gauna pinigų iš valstybės, bet prie jų prisirašę senukai nesijaučia saugūs. Kaltanėnuose gera gydytoja privačiai dirba, bet kas iš to, jei jos slaugytoja mieste, už 10 kilometrų gyvena. Privažinėti, kai žmogui jos reikia, neįmanoma. Juokas pro ašaras, kai žmonės prašo: „Tu tik mūsų nepalik, kol išmirsime“. Žmonės bijo, kad tik ambulatorijos neuždarytų. Gerai sutariame, bet kartais jie mane bara: „Pamėgink pagalbą teikti privatiniams pacientams. Jeigu dėl kelių ambulatorijų uždarys, ką darysime mes“. Nesakau, kad privačiose įstaigose blogai, kad dirba blogi specialistai, bet paprastų žmonių gyvavimui reikia valstybinės institucijos. Žmonės jaučiasi patikimiau. Jeigu reikia tyrimų, vis tiek tenka eiti į valstybines įstaigas. Švenčionėliuose tyrimai visi atliekami, aparatūros yra, ir reanimacija gera. Kaimo žmogus didelėse klinikose sutrinka.

- Ar prisimenate 1982 metus, kai Žemaitijoje per pūgą sušalo pas gimdyvę ėjusi felčerė? Jeigu jos vietoje būtų tekę būti jums?

- Prisimenu gerai. Tą dieną aš taip pat lankiau kaime ligonį. Skirtumas tik tas, kad mane lydėjo mano vyras. Per visą gyvenimą, man tarnaujant žmonėms, jis man labai daug padėdavo. Kartais ir pabambėdavo: „Lakstai paskui kiekvieną bobutę, kai galėtum namuose ramiai pasėdėti“. Žinau, kad būčiau tą patį dariusi, kaip ir mano kolegė iš Žemaitijos. Kartą teko važiuoti pas ligonį su labai girtu vairuotoju. Rizikavau, mes neturėjau pasirinkimo. Vaikai mano tada buvo maži, meldžiau visą kelią, kad nieko blogo nenutiktų. Labai blogai jaučiuosi, jeigu negaliu padėti. Esu laimingesnė, jeigu aplankau ligonį, paklausau širdies ritmo, įsitikinu, kad jam viskas gerai. Jeigu tektų antrą kartą rinktis, ir vėl pasirinkčiau slaugytojos darbą. Labai žmonėmis patitikiu, gal todėl niekas nieko bloga nėra man padaręs. Naktį išileidžiu, jeigu pagalbos beldžiasi. Atveriu duris net nepažįstamiems. Jeigu neturi pinigų vaistams, duodu vaistų skolon.

Garsus Panevėžio krašto muzikas Feliksas Svirskis

Gimė 1899 m. lapkričio 20 d. Panevėžio apskrities Krekenavos valsčiuje, Vadaktuose. Ši vietovė buvo žinoma kaip vieta, kur gyveno nemažai lenkų. Ten gyvenantys lietuviai irgi neblogai mokėdavo lenkų kalbą.

Elena MARKUCKYTĖ
Donatas PILKAUSKAS

Rimtesnius mokslus Feliksas krinto Klaipėdos krašte. Mokėsi Klaipėdos lietuvių gimnazijoje ir ją baigė 1928 m. Vėliau mokėsi Klaipėdos konservatorijoje. Ją baigė 1930 m. Jam suteiktas muzikos mokytojo cenzas.

Vedė Gertrūdą Karaliūtę iš Klaipėdos krašto. Ji gerai mokėjo vokiečių kalbą. Pateko dirbti į Panevėžį. Čia dirbo Panevėžio mergaičių gimnazijoje. 1932 m. rugsėjo 15 d. šeimoje gimė dukra Rita.

F.Svirskis pagarsėjo kaip puikus muzikos mokytojas. 1938 m. gegužę vyko Panevėžio apygardos gimnazijų chorų varžybos. Šiame konkurse, be Panevėžio apskrities, dalyvavo ir gretimų apskričių chorai. Tuo metu antrą vietą užėmė Panevėžio mergaičių gimnazijos choras, vadovaujamas F.Svirskio. Komisijai vadovavo Švietimo ministerijos atstovas Kairiūkštis.

1938 m. spalį F.Svirskio vadovaujamas Panevėžio mergaičių gimnazijos choras vyko koncertuoti į Lietuvos radiją su J.I.Kraševskio „Vytuolio rauda“. Tai buvo labai didelis Panevėžio mergaičių choro įvertinimas.

Chore dainavo apie 60 merginų. Panevėžio mergaičių gimnazijoje pasižymėjo kaip aktyvus mokytojas. Kai 1938 m. gegužės 22 d. buvo šventinama Panevėžio mergaičių gimnazijos vėliava, buvo vėliavos „kūmu“ kartu su direktore M.Giedraitiene. Žmona Gertrūda buvo namų šeimininkė.

F.Svirskis vadovavo ir Panevėžio šaulių rėmėjų vyrų chorui. Jame dainavo daugiausia Panevėžio „Maisto“ darbininkai. Panevėžio „Maistas“ buvo didžiausia Panevėžio įmonė Respublikos laikais. Buvo tik keli asmenys, nedirbantys minėtame fabrike. Tas choras puikiai pasirodė 1939 m. lapkritį minint kariuomenės dieną.

1940 m. balandžio 21 d. Panevėžio šaulių rėmėjų choras surengė šaulių namuose Dainų vakarą. Tai buvo pirmas viešas atskiras choro pristatymas panevėžiečiams.

1940 m. gegužę Panevėžio šaulių rėmėjų choras, vadovaujamas F.Svirskio, vyko į gastroles - Vilnių ir jo apylinkes. Lietuvai atgavus Vilnių, iš Lietuvos vyko koncertuoti pagarsėję kolektyvai. Vilniaus krašte choras buvo labai palankiai sutinkamas.

Kaip ir daugelio lietuvių, F.Svirskio ir jo šeimos gyvenimą sujaukė sovietinė okupacija 1940 m. Žmonės ėmė gąsdinti pirmieji suėmimai 1940 m. liepą. Be aiškių motyvų pradėta suiminėti žmones.

Tuo metu SSRS ir nacistinės Vokietijos santykiai buvo geri. Pagal valstybių tarpusavio susitarimus vokiečių tautybės asmenys galėjo išvykti gyventi į Vokietiją. Tam reikėjo vieno šeimos nario vokiečio. Ir F.Svirskis su žmona bei dukra su-

► Panevėžio mergaičių gimnazijos choras su vadovu Feliksu Svirskiu

► F.Svirskis su žmona ir dukra

galvojo vykti į Vokietiją. Žmona buvo laikoma kaip maišyta vokiečių.

Panevėžyje tiems reikalams spręsti sudaryta komisija. Komisija dirbo Respublikos gatvėje esančiame Rambyno viešbutyje. Komisijoje buvo vienas SSRS atstovas, vienas - nacistinės Vokietijos ir vienas lietuvis iš Panevėžio valsčybinių berniukų gimnazijos.

Norint išvykti, reikėjo pristatyti daug dokumentų. Iš Panevėžio išvyko keli šimtai žmonių. Jie visi kartu išvyko traukiniu. Kai vyko traukiniu į Vokietiją, pakeliui sutiko į SSRS vykstančius Vokietijos žydus.

Nuvykę buvo apgyvendinti vokiečių užimtos Lenkijos teritorijoje. Teritorija buvo aptverta tvora. Visiems buvo organizuotas maiti-

nimas. Gyveno atskirai šeimomis. Turėjo po kambarį. Kambaryje buvo dviejų aukštų lovos. Didesnė šeima gaudavo didesnę kambarį. Dirbti nevarė. Išleisdavo į miestą.

F.Svirskis buvo garsiojo dievdirbio Vinco Svirskio giminaitis ir pats labai mėgo staliaus darbus. Nuvykęs į Vokietiją iš pradžių dirbo pas vokiečių dažytoju ir kitus ūkio darbus. Kas turėjo giminių Vokietijoje, galėjo išsikelti pas gimines.

Jauni vyrai buvo agituojami stoti į nacistinės Vokietijos kariuomenę. Jeigu kas priimdavo Vokietijos pilietybę, tas gyvenimui gaudavo namą.

F. ir G.Svirskiai išvyko į Klaipėdą ir apsigyveno pas gimines. Jų giminaitė dirbo Klaipėdoje celiuliozės fabrike. Klaipėdoje visur buvo vokiečių kalba. Pasus išdavė nuvykusiems į Vokietiją.

Feliksas buvo išvartytas saugoti rusų belaisvių stovyklos. Deja, ten vaizdas buvo liūdnas. Feliksui pavyko su žmonos pagalba atsikratyti to darbo. Tada įsidarbino Poznanės mieste muzikos mokytoju.

Vėliau išsikėlė į Braunšveigo miestą ir čia įsidarbino muzikos mokytoju. Čionai jis dėstė fogotą. Šeima irgi atsikėlė gyventi į šį miestą.

Frontas artėjo link Vokietijos žemės. Braunšveigo miestas buvo intensyviai bombarduojamas. Vokietijos miestus bombarduodavo anglų lėktuvai. Miestuose tvyrojo vien dūmų ir degusių kvapas.

Visus apsaugodavo geros slėptuvės. Anglai per radiją pranešdavo, kokius jie miestus ruošiasi

bombarduoti. Radiją buvo draudžiama klausyti, bet vis dėlto žmonės stengėsi sužinoti, kokius miestus bombarduos. Lėktuvai skraidydavo labai žemai. Vokiečių priešlėktuvinė gynyba buvo paralyžuota. Mieste produktams buvo kortelių sistema. Pagal korteles gaudavo pakankamai maisto.

Šeima persikėlė į Saksoniją. Ta teritorija atiteko JAV kariuomenei. Vėliau pagal susitarimą perleista SSRS įtakos sferai. Kurie neturėjo Vokietijos pilietybės, buvo raginami grįžti į Lietuvą. Sovietinė propaganda intensyviai agitavo sugrįžti į Tėvynę. Dalis grįžusiųjų vėliau atsidūrė sovietiniuose lageriuose. Žmonės buvo gabenami sunkvežimiais. Bet ne visiems užteko vietos sunkvežimiuose.

Svirskiai grįžo traukiniu ant anglių vagonų. Ukrainos teritorijoje buvo masiškai apvaginėjami. Buvo pavogtas ir Svirskių lagaminas. Išlaipino Baisogaloje. Vilniaus stotyje išbuvo kelias dienas. Vėliau nuvyko į savo gimtuosius Vadaktus Panevėžio rajone pas brolių. Feliksas buvo įsidarbinęs Ūliūnuose. Garsiausias Panevėžio muzikas ir chorų vedėjas Mykolas Karka pradėjo įkalbinėti grįžti į Panevėžį. 1948 metų rudenį Panevėžyje buvo atidaryta muzikos mokykla. Iš pradžių buvo tik fortepijono ir smuiko klasės. Vėliau 1952 atsirado ir kiti instrumentai.

Feliksas pradėjo dirbti Panevėžio muzikos mokykloje. Vėliau po reorganizacijos dirbo Panevėžio muzikos technikume. Čionai dėstė labai daug specialybių. Dėstė pučiamuosius instrumentus ir akordeoną. Tada „Tiesoje“ pasirodė straipsnis „Fašistas dirba muzikos mokykloje“.

F.Svirskis buvo pašalintas iš mokyklos. Beliko darbas tik Panevėžio 1-ojoje vidurinėje ir muzikavimas „Palangos“ restorane. Po trejų metų, tarpininkaujant geriems žmonėms Kuzmai ir gydytojui Bazarui, buvo grąžintas į darbą Muzikos technikume. Sudėtingo likimo asmenybė F.Svirskis mirė 1972 metais. Palaidotas Panevėžyje, Ramygalos gatvės kapinėse. F.Svirskis buvo vienas garsiausių Panevėžio krašto muzikų.

► Panevėžio muzikos mokyklos orkestras. 1949 m.